

(1) בראשית פרק כז

- (כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמְרוּ לֹא נִכְנֹו נַפְשׁוֹ:
(כב) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכּוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וַיֵּד אֶל תִּשְׁלַחוּ בוֹ לְמַעַן הִצִּיל אֶת מִיָּדָם לְהַשְׁבִּיבוֹ אֶל אָבִיו:
(כג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אָחָיו וַיִּפְּשִׁיטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת כְּתָנָתוֹ אֶת כְּתָנֹת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:
(כד) וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכְהוּ אֹתוֹ הַבְּרֶה וְהַבּוֹר רַק אֵין בוֹ מַיִם:

(2) רשב"ם על בראשית פרק לז פסוק כד

אין בו מים - שאם היה בו מים לא היו משליכין אותו שם שא"כ היו מטביעין אותו וממיתין אותו בידם והם אמרו ויד אל תשלחו בו וידינו אל תהי בו לגרום לו מיתה:

(3) רש"י על בראשית פרק לז פסוק כד

והבור רק אין בו מים - ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים. מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו (ב"ר שבת כב):

(4) ספר גור אריה על בראשית פרק לז פסוק כד

אבל אין לומר מים אין בו - אבל עצים ואבנים יש בו, דאם כן לא היה הבור ריק, והתורה אמרה "והבור ריק", אבל אם נחשים ועקרבים היה בו נקרא זה "והבור ריק", כי אין נחשים ועקרבים הם מלוי לבור, מפני שעכשו הם בכאן ואחר כך הולכים, והם לשעה, ואין זה נקרא מילוי לבור, ושפיר מקרי "והבור ריק" (כ"ה ברא"ם).

(5) רבינו בחיי על בראשית פרק לז פסוק כד

והבור רק אין בו מים - אפילו היה בו מעט מים יקרא רק. וע"כ כשאמר אין בו מים הכונה שלא היה בו מים כלל. ודרשו רז"ל מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. והוצרכו החכמים לומר כן מפני שיש בכתוב שני מעוטין, והבור רק מעוט אחד, אין בו מים מעוט שני, ואין מעוט אחר מעוט אלא לרבות, ובא לרבות דבר המזיקו והוא נחשים ועקרבים.

(6) כלי יקר על בראשית פרק לז פסוק כד

והבור רק אין בו מים. אבל נחשים ועקרבים יש בו, מצאו להם היתר בזה כי חשבו את מביא דבתם לבעל לשון הרע, ומצינו שבעלי הלשון נדונים בנחשים כמ"ש (במדבר כא ה) וידבר העם באלהים ובמשה, וכתוב (שם שם ו.) וישלח ה' בהם את הנחשים, יבא הנחש שחטא בלשונו וסיפר לשון הרע על בוראו (שמו"ר ג יב) ויפרע מבעלי הלשון כפירוש רש"י שמה. . .

(7) רמב"ן על בראשית פרק לז פסוק כב

וכתב רש"י . . . ואם כן היו נחשים ועקרבים בחורי הבור, או שהיה עמוק ולא ידעו בהם, שאילו היו רואים אותם ולא יזיקו ליוסף היה הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול ושהוא צדיק גמור, וידעו כי זכותו תצילנו מכל רע, ואיך יגעו במשיח השם אשר הוא חפץ בו ומצילו. . . אבל הם לא ידעו בדבר. ועל דרך הפשט יאמר והבור ריק אין בו מים כלל, שגם אם היו בו מים מעט יקרא רק, וכן כי מת אתה ולא תחיה (מ"ב כ א) כלל בשום פנים, והכל ביאור וחיזוק:

(8) תלמוד בבלי שבת כא-כב.

אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי: ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום מאי דכתיב והבור רק אין בו מים ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים אלא מה תלמוד לומר אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו:

9) תורה תמימה על בראשית פרק לז פסוק כד

וצ"ל שראובן ואחיו לא ידעו שבבור יש נחשים ועקרבים, שהרי חשב ע"פ עצה זו להשיבו אל אביו, וגם אחיו אלו היו יודעים וראו אח"כ שנצל ממקום סכנה ודאית, א"כ זכותו גדול מאד, ואז הלא בודאי לא היו הולכים עמו אח"כ בקרי, במכירה למדינים, כי הלא אפילו נבוכדנצר שהי' רשע מוחלט, בכ"ז אחרי שראה לחנניה מישאל ועזריה שנצולו מכבשן האש, הרהר תשובה בלבו, וכש"כ בני יעקב.

10) ולא יפלא אם לא ראו מה שבתוך הבור, כי לפי מה שכתב המפרש למס' תמיד ספ"ק דאין השלכה פחות מעשרים אמה, וכאן דכתיב וישליכו, א"כ הי' הבור עמוק עשרים אמה ויותר, וקיי"ל דלמעלה מעשרים אין עינו של אדם שולטת כמו דקיי"ל לענין נר חנוכה וסוכה. ויש לכוין לפי"ז סמיכות ושייכות דרשא זו בגמרא עם הדין נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה משום דלא שלטא בה עינא, ולבד הסמיכות שנאמרו שני הענינים מחד אמורא, י"ל עוד משום דטעם שניהם שוה, להורות דלמעלה מעשרים אמה אין העין שולטת, ודו"ק.

11) משך חכמה על בראשית פרק לז פסוק כד

והבור רק אין בו מים - הרואה מקום שנעשה לו נס מברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה (ברכות נד). הפירוש כדברי אבודרהם (אורח חיים ריח-ט) דוקא שיצא מדרך הטבע. והא דמברך על נר חנוכה משום שנעשה נס בפך השמן שזה נגד הטבע. והנה עיקר הנס היה לנצחון מלכות אנטיוכוס וישראל קבלו מלוכה מאתים שנה (רמב"ם ה' חנוכה רפ"ג) ולזכרון צריך להאיר נרות ולזה סגי בחזותא בעלמא אך להורות על נס פך השמן צריך דוקא דיהא שלטא ביה עינא תוך עשרים אמה ורמז לזה שהיה מאיר מתוך ההיכל ופתחו של היכל גבוה כ' אמה (ערובין ב).

12) והנה ביוסף אמר ר' תנחומא במדרש (בראשית רבה ק-ט) שבשעה ששב יוסף מקבורת אביו שהציץ בבור ולשם שמים נתכוין לברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה. ועיקר הנס הוא מה שהעלוהו מהבור ובסבות השגחה נעשה לשר על כל מצרים, אך הברכה צריך לברך על דבר יוצא חוץ מהטבע, וזה שאמר ר' תנחומא (שבת כ"ב) אבל נחשים ועקרבים יש בו והיה נס יוצא מטבע העולם, ולזה בירך ברוך שעשה לי נס, לכן נסמכו שני מאמרי ר' תנחומא הוא ר' תנחומא דבמדרש כידוע להורות שבחנוכה וביוסף הנס היה הסבות מההשגחה נצחון ומלוכה רק שהברכה היה כאן על הבור שלא הזיקוהו נחשים וכאן על פך השמן.